

UDK: 811.163.42'367'18''

811.163.42'36(091)

Pregledni rad

Rukopis primljen 31. III. 2022.

Prihvaćen za tisak 6. VI. 2022.

<https://doi.org/10.31724/rihjj.48.2.8>

Matea Sesar

Filozofski fakultet Sveučilišta u Osijeku
Ulica Lorenza Jägera 9, HR-31000 Osijek
orcid.org/0009-0003-1674-5963
mseasar@ffos.hr

SINTAKTIČKI OPIS U GRAMATIKAMA IGNJATA ALOJZIJA I ANDRIJE TORKVATA BRLIĆA

U radu se prikazuje i uspoređuje opis sintaktičke razine hrvatskoga jezika u gramatikama brodskih jezikoslovaca, i to u *Grammatik der Illyrischen Sprache* (1833.) Ignjata Alojzija Brlića te u istoimenoj gramatici njegova sina Andrije Torkvata Brlića (1854.). Kako je 1836. objelodanjena *Osnova slovnice slavjanske narječja ilirskoga* Vjekoslava Babukića, prva općehrvatska gramatika koja je pedesetak godina bila temeljem jezične norme, gramatika I. A. Brlića nije imala značajniju praktičnu primjenu. Sličnu je sudbinu doživjela i gramatika A. T. Brlića (koju danas gotovo svi jezikoslovci navode tek kao bibliografski podatak), objavljena iste godine kao i Babukićeva *Ilirska slovnica*, koja je pak bila prvi pokušaj cjelovite znanstvene gramatike u Hrvata. U radu je primijenjena komparativno-kontrastivna metoda analize sintaktičkih opisa. Iako mlađi Brlić svoju gramatiku piše u jeku preporodnoga pokreta, ona u mnogočemu ostaje bliska dopreporodnim gramatikama – u koje se svrstava i gramatika I. A. Brlića. U prilog tomu ide i činjenica da je gramatika namijenjena njemačkim vojnicima za učenje hrvatskoga jezika, stoga je pisana njemačkim jezikom, a primjeri su dani na hrvatskom i njemačkom jeziku. Sintaktički opisi u njoj, baš kao i u starijega Brlića, ostaju na razini sintagme i sintakse padeža.

1. Uvod

Slavonija je u 18. i 19. stoljeću iznjedrila velik broj gramatičara, počevši od Blaža Tadijanovića koji je 1761. u Magdeburgu objelodanio prvu slavonsku gramatiku *Svaschta po mallo illiti kratko sloxenyne immenah, i ricsih u illyrski, i nyemacski*

jezik. Nakon Tadijanovića u 18. stoljeću svoje gramatike tiskaju i Matija Antun Relković (*Nova slavonska, i nimacska gramatika*, Zagreb, 1767.) te Marijan Lanosović (*Neue Einleitung zur Slavonischen Sprache*, Osijek, 1778.). Početkom 19. stoljeća Brođanin Ignjat Alojzije Brlić izdaje svoju slovniceu *Grammatik der Illyrischen Sprache* (Budim, 1833.), koja je služila kao uzor njegovu sinu Andriji Torkvatu Brliću u pisanju istoimene gramatike dvadesetak godina kasnije (*Grammatik der illyrischen Sprache*, Beč, 1854.). Između dvojice Brlića valja smjestiti još jednoga Slavonca – Požežanina Vjekoslava Babukića koji 1836. objavljuje *Osnovu slovnice slavjanske narččja ilirskoga* – prvu općehrvatsku gramatiku koja je pedesetak godina bila temeljem jezične norme, a godine 1854. i *Ilirsku slovniceu*, koja je pak bila prvi pokušaj cjelovite znanstvene gramatike u Hrvata.

Ovim se istraživanjem pozornost usmjerava na gramatičke opise zastupljene u slavonskih (brodskih) jezikoslovaca – I. A. Brlića, čija gramatika nastaje na prijelazu prvoga u drugo standardno razdoblje hrvatske književnojezične prošlosti (usp. Brozović 1978: 9–83), i gramatike njegova sina Andrije Torkvata, s namjerom utvrđivanja konkretnih relacija između tih dviju gramatika, kao i relacija prema uzornoj normativističkoj literaturi druge polovice 18. st. – tzv. *starim slavonskim gramatikama*, ali i opisima zastupljenim u gramatikama od ilirizma.¹ Pozornost je usmjerena na najmanje istraženu jezičnu razinu starih gramatika – sintaksu, čiji je položaj u povijesti jezikoslovlja, u odnosu na druge jezične razine, razmjerno dugo zanemarivan i stavljan na margine jezikoslovnih proučavanja. Sve do kraja 19. stoljeća sintaksa je bila vrlo slabo ili gotovo nikako opisivana, ponajviše zbog činjenice da je gramatika mogla bez sintakse, a ako ju je uključivala, onda je redovito manjega opsega i smještena na kraju gramatike (Stolac 2005: 250–251). Pri opisivanju sintaktičkih pojava, autori gramatika služili su se morfološkim nazivljem te uglavnom opisivali odnose unutar sintagmi, uz rijetke napomene o rečenicama i odnosima između rečenica.² Starije su sintakse, dakle, naglasak stavljale na sintaksu padeža i red riječi u rečenici (Tafra 1993: 140). Smatra se da se o sintaksi kao dijelu gramatike koji u središte prou-

¹ Povijest hrvatskoga jezika 1835. godinu označuje granicom nastajanja dopreporodnih gramatika (Tafra 1993).

² Dopreporodna gramatika koja sintaktičkome opisu pridaje više pozornosti jest *Grammatica della lingua Illirica* (Dubrovnik, 1808.) Francesca Marije Appendinija, u kojoj autor više od 200 stranica posvećuje sintaksi. Iako i Appendinijev sintaktički opis ostaje na razini sintagme, bio je „značajan pomak u dopreporodnom promišljanju hrvatskoga jezika i prvi korak do sintakse rečenice koju će uvesti Vjekoslav Babukić (1854.)” (Pliško 2003: 282).

čavanja stavlja rečenicu može govoriti tek od druge polovice 19. stoljeća, tj. od gramatika Vjekoslava Babukića *Ilirske slovnice* (Zagreb, 1854.) i Adolfa Vebera *Skladnje ilirskoga jezika za niže gimnazije* (Beč, 1859.). „Činjenica je, dakle, da su utemeljitelj ilirske književnojezične koncepcije i najznačajniji predstavnik zagrebačke filološke škole koja je nasljedovala poimanje jezika iliraca, Babukić i Veber, svojim jezikoslovnim radom utrli put suvremenoj hrvatskoj gramatici, posebice sintaksi, ne zatirući višestoljetnu jezikoslovnu baštinu svojih prethodnika.” (Vlastelić 2011: 161). Budući da im je I. A. Brlić djelovanjem neposredno prethodio, a A. T. Brlić svoju gramatiku objelodanjuje iste godine kao i Babukić *Ilirsku slovnicu*, prepoznaje se potreba usporednoga istraživanja sintaktičkih opisa u njihovim gramatikama.

2. Gramatičarski rad dvojice Brlića

Ignjat Alojzije Brlić 1833. godine u Budimu objavljuje svoju gramatiku *Grammatik der Illyrischen Sprache, wie solche in Bosnien, Dalmazien, Slawonien, Serbien, Ragusa etc. dann von Illyriern in Banat und Ungarn gesprochen wird. Für Deutsche verfasst und herausgegeben von Ignatz Al. Berlich*. Druga dva izdanja otisnuta su u Zagrebu 1842. i 1850. godine.³ Da je Brlić vrlo ozbiljno pristupio zadatku pisanja gramatike, svjedoči impresivan popis djela koja je prije toga proučavao, a među kojima su se, osim gramatika M. A. Relkovića i M. Lanosovića, našle i Della Bellina, Voltićeva, Appendinijeva, Starčevićeva i Karadžićeva gramatika. Popisu svojih uzora pridodaje i gramatike staroslavenskoga ili crkvenoslavenskog, kranjskog, ruskog, češkog i poljskog jezika, ugleđajući se tako u neka od najvećih europskih jezikoslovnih imena onoga doba poput Kopitara, Dobrovskog, Metelka i dr.⁴ U preporodnim krugovima stajalo ga se u drugi plan jer su njegovi pogledi odstupali od onih što ih je zagovarao zagrebački ilirski krug. Dok su ilirci zagovarali hrvatski književni jezik na što-

³ *Grammatik der illyrischen Sprache wie solche in Dalmatien, Kroatien, Slawonien, Bosnien, Serbien, und von den Illiriern in Ungarn gesprochen wird. Für Deutsche verfasst und herausgegeben von Ignaz Al. Berlich. Zweite durchgesehene und verbesserte Auflage*, Zagreb, 1842; *Grammatik der illirischen Sprache, wie solche in den südslawischen Ländern Serbien, Bosnien, Slavonien, Dalmatien, Kroatien und von den Illiriern und Serben in Ungarn und der Vojvodina gesprochen wird. Für Deutsche verfasst und herausgegeben von Ignaz Al. Berlich. Dritte Auflage*, Zagreb, 1850.

⁴ Potpuni popis gramatika vidi u: Brlić 1833: VI–VII.

kavskoj osnovici, uz sudjelovanje i ostalih dvaju hrvatskih narječja u njegovoj izgradnji, Brlić je vjerovao da treba slijediti isključivo živi govor običnoga puka, smatrajući jezik Gajeva kruga „umjetnim” (Kolenić 2003: 168). Razlikovao se i po uvjerenju da ćirilica treba biti pismo književnoga jezika, iako se toga u praksi ipak nije držao.

Za razliku od jezikoslovnog rada starijega Brlića,⁵ gramatika njegova sina nije zaokupljala pozornost znanstvenika. Ostavši u sjeni očeve gramatike (Tafra i Košutar 2012: 195–196), i ono malo što je o njoj pisano svodi se više na bibliografski podatak nego na analizu.⁶ Andrija Torkvat Brlić svoju *Grammatik der illyrischen Sprache wie solche im Munde und Schrift der Serben und Kroaten* izdaje 1854. u Beču. Poput one starijega Brlića, riječ je o kontrastivnoj gramatici pisanoj u suodnosu prema njemačkome jeziku, sastavljenoj kako bi se udovoljilo želji Njegova Veličanstva da „svaki činovnik i vojnik na cijelom jugu Habsburške Monarhije govori i razumije jezik naroda koji tu živi” (Tafra i Košutar 2012: 194, prema Brlić 1854). U predgovoru autor ističe da se, pišući vlastitu slovnice, ugledao u gramatike I. A. Brlića, V. S. Karadžića, Đ. Daničića, F. Miklošića i V. Babukića (Brlić 1854: str. 1. Predgovora). Primjere u gramatici donosi na dvama pismima – latinici i ćirilici,⁷ „kako netko ne bi pomislio da su Hrvati i Srbi različiti narodi koji govore i pišu različitim jezicima” (Brlić 1854: str. 2. Predgovora). Gramatika A. T. Brlića opsegom je znatno manja od gramatike I. A. Brlića (koja ima gotovo 400 stranica) te obaseže 164 stranice, a sastoji se od poglavlja o pravogovoru i pravopisu, morfologiji, tvorbi riječi te sintaksi. Gramatika starijega Brlića, osim poglavlja o pravogovoru i pravopisu, sadrži i poglavlja o promjenjivim i nepromjenjivim vrstama riječi, o sintaksi, a potom se nalazi i tematski koncipiran rječnik. Nakon rječnika slijede obrasci razgovora, izreke, poslovice i priče. U nastavku rada komparativno-kontrastivnom metodom analize zahvaćena su sintaktička poglavlja istaknutih gramatika, s naglaskom na promjenjive vrste riječi.⁸

⁵ O jezikoslovnom radu Ignjata Alojzija Brlića pisali su, uz ostale: Ivšić 1912, Auty 1962, Pranjković 1992, Pranjković 1999.

⁶ Iznimku čine radovi Željke Brlobaš (2010, 2013) te Branke Tafre i Petre Košutar (2012).

⁷ Iznimka je sintaktičko poglavlje u kojemu su primjeri navedeni samo na latinici.

⁸ Osobito zahvaljujem izv. prof. dr. sc. Ivani Jozić s Odsjeka za njemački jezik i književnost pri Filozofskom fakultetu u Osijeku na nesebičnoj pomoći prilikom prevođenja sintaktičkih poglavlja gramatika I. A. Brlića i A. T. Brlića.

3. Sintaktički opis u Ignjata Alojzija i Andrije Torkvata Brlića

Ignjat Alojzije Brlić sintaksu definira kao učenje o povezivanju riječi u vezani govor, a sintaktičko poglavlje u njegovoj gramatici sastoji se od triju dijelova: sintakse slaganja (*Syntaxis concordantiae*), sintakse zavisnosti (*Syntaxis regiminis*) i sintakse reda riječi (*Syntaxis ordinis*). Sintaksa slaganja definirana je kao umijeće da se promjenjive vrste riječi slaganjem povezuju u govor, a sintaksa zavisnosti kao sposobnost prepoznavanja jeziku svojstvene zavisnosti riječi, uz napomenu da postoje riječi koje k sebi privlače jedan od sedam padeža (Pranjko-
vić 1992: 129–130, prema Brlić 1833: 236, 252). Sintaksa reda riječi u gramatici nije posebno definirana.

U gramatici Andrije Torkvata Brlića ne nalazi se definicija sintakse. Na samom početku sintaktičkoga poglavlja iznosi se pet pravila o slaganju riječi u broju i rodu, nastavlja dijelom o padežima, zatim o upotrebi pojedinih vrsta riječi (pridjeva, zamjenica, prijedloga, glagola), o upitnim rečenicama, negacijama, upotrebi veznika i završava nekolicinom pravila o redu riječi u rečenici.

Imenice

Ignjat Alojzije Brlić dio o slaganju imenica započinje pravilima o sročnosti, imajući u vidu prije svega slaganje dviju imenica. Navodi tako da dvije ili više imenica u istom odnosu (u apoziciji) stoje jedna pored druge i imaju isti padež – npr. *kralj Tverdko*. Navedeno pravilo dopunjuje primjerima koji kazuju da se slaganje ne mora odnositi na rod i broj: *varosh Karlovci* ili *planina Arshanj* (Pranjko-
vić 1992: 130, prema Brlić 1833: 237). U dijelu o slaganju imenica posebno se obrađuje „preoblika” imenice u genitivu u posvojni pridjev. Te je preobliske Brlić opisao ugledajući se u Relkoviće-
vu i Lanosoviće-
vu gramatiku,⁹ a ne iznenađuje što se isto pravilo nalazi i u mlađega Brlića (iako u dijelu o upotrebi pridjeva). Tako A. T. Brlić navodi da se pri prevođenju njemačkih sintagmi s prijedlogom *von*, umjesto imenice u genitivu upotrebljava posvojni pridjev kada jedna imenica izražava posjedovanje druge – *Cesarovi dvori (der Hof der Kaisers)* (1854: 143).

⁹ O usporedbi sintaktičkih opisa imenskih riječi (imenica, pridjeva i brojeva) u Relkovića, Lanosovića i Brlića iscrpno je pisao Ivo Pranjko-
vić u radu *Fonološki i sintaktički opis u prvim slavonskim gramatikama* (1992: 125–135).

Stariji Brlić dopunjuje to pravilo napomenom da se isto čini i s vlastitim imenima, a iznimku čine ilirska imena koja završavaju na *-ich*: *Kanixlicha Roxalia*, *Katancsicha sveto pismo*. Napominje i da se navedena preoblika ne provodi ukoliko se ispred imenice u genitivu nalazi pridjev ili zamjenica – *kapa lypoga Joze*, *palacsá nashéga kralja* (Brlić 1833: 237). Nadalje, i u jednog i u drugog autora imenica u genitivu preoblikuje se u pridjev i ako *von* uz genitiv kazuje od kojega materijala se druga imenica sastoji te ako iskazuje svojstvo druge – *derveni kip* (*eine Bildsäule von Holz*), *posthten csovyk* (*ein Mann von Ehre*) (Brlić 1833: 237); *Ti nebudi srca kamenita* (*sei nicht Herzens von Stein*), *ugledan gospodin* (*ein Herr von Ansehen*) (Brlić 1854: 143).

Andrija Torkvat Brlić ne izdvaža zasebno poglavlje o sintaksi imenica, ali po uzoru na starijega Brlića navodi pravila koja se odnose na sintaksu padeža. Budući da su opisi padežnih značenja u promatranim gramatikama vrlo slični, za opis sintakse padeža poslužiti će prikaz pravila koja se odnose na genitiv – padež s najviše značenja.

Ignjat Alojzije Brlić navodi da genitiv najčešće označuje posjedovanje i odgovara na pitanje *čiji?* (*kutja moga prijatelja*), *koji?* (*kojega je to svetca prilika*, *svetoga Gergura*, *ili Silveshtra?*) i *kakav?* (*kakva 'chesh sukna? byloga*) (Pranjčević 1992: 131, prema Brlić 1833: 253), a po uzoru na njega i mlađi Brlić genitiv definira kao padež koji se koristi za izricanje pripadnosti jednoga objekta drugom (*žestina moje matere*) (1854: 139). Obojica navode da genitiv može označivati kakvo svojstvo: *dyvojka plavih kosah* (Brlić 1833: 253), *čovjek dobre čudi* (Brlić 1854: 139); vrstu i rod: *verst kornjacсах* (Brlić 1833: 254); kao i količinu, mjeru i težinu: *sud rakie* (Brlić 1833: 254), *dvor od tri hvati duljine* (Brlić 1854: 139). Partitivni genitiv vrlo precizno i uspješno tumači stariji Brlić, ističući da genitiv slijedi kada se govori samo o dijelu ili o neodređenoj količini stvari koja se uopće može brojiti, mjeriti, vagati ili dijeliti (*dajte mi vode i vina*) (1833: 254). Mlađi Brlić nije sklon tumačenju, ali i on bilježi primjer partitivnoga genitiva (*kupite mi sukna*) (1854: 139), a može se u obojice naći i primjera genitiva zaklinjanja – *dushe ti!* (Brlić 1833: 254); *Boga mi* (Brlić 1854: 139). Nadalje, I. A. Brlić navodi i pravilo da prijedlog *od* uz genitiv dolazi kada je za određenje imenice potrebna još jedna imenica (*shtovaoc od naukah*), ističući da prijedlog u takvim sintagmama nije neophodan te da može i bez njega (*shtovaoc naukah*). Genitiv dolazi u njega i uz imenice kao što su *škoda*, *kvar*, *šteta* (*kvar toga truda*), zatim *potreba*

(uz napomenu da dolazi s prijedlogom *od*: *imam potrebu od novca*), a dolazi i uz imenice *strah* i *stid* (*stid je Petra matere, strah je Ane kishе*) (Brlić 1833: 255).

Andrija Torkvat Brlić navodi dalje da genitiv dolazi iza pridjeva *pun, dostojan, vriedan, željan, gladan, žedan, potreban, sit, dovoljan (puna kesa novaca)* (1854: 139), a isto se pravilo može naći i u starijega Brlića, koji ga smješta u dio o pridjevima (1833: 262). Nadalje, mlađi Brlić ističe da genitiv dolazi i uz brojevne riječi (*dva dana, troje Njemčadi*) (1854: 139), što stariji Brlić razlaže u dijelu o brojevima (usp. Brlić 1833: 264–265). Jedno od posljednjih pravila o uporabi genitiva kod Andrije Torkvata odnosi se na to da glagoli složeni s prefiksom *ne* imaju objekt u genitivu (*netuci žene*) (1854: 139). Danas bismo takav primjer svrstali u potvrde slavenskoga genitiva, koje je moguće pronaći i u starijega Brlića, u dijelu o glagolima (*nejmam ni kruha ni vina*) (1833: 267). Nadalje, A. T. Brlić navodi da genitiv slijedi i kada glagol dolazi s *od, iz* i *s*, a ukazuje na razdvajanje predmeta (*iz-stupio iz službe, svrgao s pameti*) (1854: 139). Slične primjere ablativnoga genitiva moguće je pronaći i u starijega Brlića, ali ih on opet smješta u dio o glagolima, navodeći da uz povratne glagole koji označuju strah, nadu, odvažnost i sl. dolazi objekt u genitivu (*bojati se gryha, zla se stiditi*), kao i da genitiv s prijedlogom *od* regiraju glagoli koji označuju odvajanje jedne stvari od druge (*razstaviti se od svoje xene, razluciti dobro oda zla*) (1833: 268–269). Njegova su tumačenja vrlo bliska suvremenim, na primjer onomu u Silića i Pranjkovića koje kazuje da ablativni genitiv označuje „kakvo odvajanje, udaljavanje, lišavanje koga ili čega i dolazi uz glagole kojima se imenuje udaljavanje od predmeta, odvajanje, lišavanje čega i sl.” (2005: 203).

O imenicama Ignjat Alojzije Brlić govori i u sintaksi reda riječi, a ovdje je osobito zanimljivo izdvojiti pravila u kojima se služi temeljnim hrvatskim sintaktičkim nazivljem. Brlić tako ističe da **subjekt** u izjavnim rečenicama najčešće zauzima prvo, a glagol kao **predikat** drugo mjesto (*otac radi, dyte je spavalo*). Dopunjuje to pravilo napomenom da ukoliko su imenica ili pridjev kao atribut povezani sa **subjektom** pomoćnim glagolom *biti*, tada glagol zauzima drugo mjesto, a atribut treće (*ti si zdrav, Bog je gospodin*). Na istome mjestu ističe i da upravljani **objekt** može doći ispred ili iza glagola (*otac miluje svoju dytcu ili svoju dytcu otac miluje*) (Brlić 1833: 287, istaknula M. S.).

Poznato je, kako je i u uvodnom dijelu rada istaknuto, da se do druge polovice 19. stoljeća naši gramatičari u sintaktičkome opisu služe morfološkim nazivljem,

a opis ostaje strogo distribucionalistički, tj. tumači se što stoji uza što i koji oblik traži kakav drugi oblik iza sebe (Katičić 1981: 93). Brlićevi se domaći uzori u vlastitim gramatikama ne služe spomenutim sintaktičkim nazivljem, a u gramatici njegova suvremenika Vuka Stefanovića Karadžića sintaksa je u potpunosti izostavljena. Kako je znano da je Mažuranić u *Temeljima* (1839.) na nepune četiri stranice sintaktičkoga opisa definirao temeljno pojmovlje rečeničnoga ustrojstva – subjekt, predikat i objekt,¹⁰ zanimljivo je uočiti da se primjena istoga nazivlja nalazi i nekoliko godina prije u Ignjata Alojzija Brlića. Brlić je u bilježenju sintaktičkih napomena posezao za stranim uzorima, u ovome slučaju za gramatikama Josefa Dobrovskog iz kojih je preuzeo istovjetna pravila (usp. Dobrovsky 1809: 393–394).¹¹ Preuzima od Dobrovskog i drugdje u svojem sintaktičkome poglavlju. Uzmimo za primjer kako u opisu sintakse padeža nominativ definira kao padež subjekta te ističe da je, kao i vokativ, neovisan o ostalim dijelovima govora (Brlić 1833: 253, usp. Dobrovsky 1809: 363); ili pak pravilo u kojemu navodi da neki glagoli (*biti, bivati, imenovati se, zvati se i nazivati se*), umjesto u nominativu, mogu imati predikat u instrumentalu (*Isus se imenuje kraljem xudinskim*) (Brlić 1833: 267, usp. Dobrovsky 1809: 370). Kako bi detaljnija usporedba Brlićeva sintaktičkoga opisa s onim u Josefa Dobrovskog bila ipak tema drugoga rada, neće joj se ovdje posvetiti veća pozornost.

Za razliku od starijega Brlića, Andrija Torkvat Brlić u svojem se sintaktičkom poglavlju dosljednije koristi sintaktičkim nazivljem, iako ga ne definira. U dijelu o broju i rodu napominje da kod više živih ‘predmeta’ koji dolaze u jednini slijedi **predikat** u množini (*pas i mačka se tuku*), a u slučaju više neživih, **predikat** se može pojaviti u broju i rodu onoga koji mu je najbliži (*Dodijalo mi je ropstvo, muka i užas*). Poput oca, u dijelu o padežima mlađi Brlić nominativ

¹⁰ Mažuranić subjekt definira kao osobu ili stvar „o kojoj se što povêda“, a predikat kao ono „što se o subjektu povêda“. Objekt ili „predmet činjenja“ jest „osoba ili stvar, na koju se činjenje subjekta preteže“ (Mažuranić 1839: 125).

¹¹ Napominjemo da se Dobrovsky u češkoj gramatici *Ausführliches Lehrgebäude der Böhmisches Sprache* služi izrazima *subjekt* i *predikat*, a za objekt koristi naziv *Gegenstand*, koji Brlić dodatno objašnjava izrazom *objekt*. U gore spomenutom slučaju Dobrovsky navodi „leidende Gegenstand“, dok Brlić piše „der regierte Gegenstand oder Objekt“ (usp. Dobrovsky 1809: 394, Brlić 1833: 287). Kako se već u gramatici iz 1822. *Institutiones linguae slavicae dialecti veteris* u Dobrovskoga može pronaći i izraz *objekt*, ne iznenađuje uporaba istoga i kod Brlića. Tako, na primjer, Brlićevo pravilo da aktivni glagoli regiraju objekt u akuzativu (1833: 271) kod Dobrovskoga u gramatici iz 1822. glasi: „Objectum, in quod actio Verbi fertur, casu Accusativo exprimitur.“ (1822: 614), a u gramatici iz 1809. za isto pravilo navodi: „Alle Verba activa fordern den Accusativ, womit das Verhältniß des leidenden Gegenstandes bezeichnet wird [...]“ (1809: 380).

definira kao padež **subjekta**, a akuzativ kao padež **objekta** (1854: 138–140, istaknula M. S.).¹²

Pridjevi

Sintaksi pridjeva u analiziranim gramatikama nije posvećeno previše pozornosti. Osim pravila o preoblici imenica u genitivu u posvojni pridjev, A. T. Brlić navodi i dva pravila koja se odnose na upotrebu određenih i neodređenih oblika pridjeva. Ističe tako da određeni oblik pridjeva u nekoj mjeri zamjenjuje članove *der*, *die* i *das*, što njemačkom početniku olakšava prepoznavanje mjesta primjene određenog oblika (*Lakomi gospodar Janja – der geizige Herr Janja*). Neodređeni oblik pridjeva dolazi kada u njemačkom jeziku prilog stoji uz imenicu i označuje kakvu osobinu (*čovjek je dobar – der Mensch ist gut*) (Brlić 1854: 143). Činjenicu da mlađi Brlić na ovome mjestu bilježi *prilog* umjesto *pridjev* možda najbolje objašnjava pravilo koje o upotrebi neodređenog pridjeva (u morfološkom dijelu gramatike) navodi stariji Brlić. Ignjat Alojzije ističe da neodređeni pridjev nije ništa drugo nego promjenjivi prilog (*adverbium declinabile*) te se on, između ostaloga, koristi ako u njemačkom pridjev dolazi iza imenice na koju se odnosi i od nje je odvojen glagolom *biti* ili kada odgovara na pitanje *kakav?*, odnosno kada pridjev u rečenici stoji sam kao atribut ili predikat (Brlić 1833: 66). Nadalje, u obojice se može naći i pravilo da se pridjevi slažu s imenicom na koju se odnose u rodu, broju i padežu. Kod starijega je Brlića, ističe Pranjković (1992: 132), neobično što ističe da se pridjevi različito slažu ovisno o tome dolaze li uz imenice koje označuju nešto živo ili uz imenice koje označuju što neživo. Uz barem dvije imenice različita roda, a koje označuju što živo, pridjev dolazi u množini muškoga roda (*brat i sestra i bratovo dyte jednaki 'su u obrazu*), a kada označuju što neživo, pridjev se slaže s imenicom koja mu je bliža (*ima velike ustne i usta*). Kada pak dvije ili više imenica istoga roda dolaze zajedno,

¹² Iste godine kada je objavljena gramatika Andrije Torkvata Brlića izlazi i Babukićeva *Ilirska slovnica*, u kojoj su subjekt i predikat definirani kao dva glavna rečenična dijela. „Subjekt (podmet iliti osnovna reč)” Babukić opisuje kao „naznačenje pojma (osobe ili stvari) o kojem se nešto govori, tvrdi, *jéče* ili *niječe*”, a „naznačenje pojma, koji se po pèrvom izriče iliti pogovara t. j. ono, što se o subjektu govori, (tvrdi, *jéče* ili *niječe*)” jest „predikat (pogovor, izrečenje)” (Babukić 1854: 348–349). O objektu govori opisujući upotrebu akuzativa: „Akusativ je uprav govoreć pravi provodič (Begleiter, comes, satelles) glagoljah prelaznih; jer on je predmet ili objekt (osoba ili stvar), na koi se dèlovanje subjekta preteže ili uprav na njega smèra...” (Babukić 1854: 373).

pridjev može stajati u množini ili jednini toga roda, pa se tako može reći *xena i njezina kchi lukave 'su*, ali i *lukava je* (Pranjaković 1992: 132, prema Brlić 1833: 238–239). Sljedeće Brlićevo pravilo napominje da ako se pridjev odnosi na spoj opće i vlastite imenice, tada se slaže s općom (*veliki je potok Sava*). U sintaksi zavisnosti, po uzoru na Lanosovićevu gramatiku, daje nekoliko pravila u kojima navodi koji padež traži koji pridjev. Tako, među ostalim, ističe da genitiv s prijedlogom *od* regiraju pridjevi koji označuju strah (*poplashen od nesreche*), a dativ svi oni pridjevi koji znače korist, štetu, potrebu, ljubav, blizinu i sl. (*koshulja je najblixja tylu*). Akuzativ traže pridjevi koji označuju kakvu mjeru (*shaku shirok*); instrumental pridjevi koji znače plodnost (*plodna polja pshenicom*), a mnogi pridjevi koji označuju plodnost ili slavu traže i lokativ s prijedlogom *u* (*znatan u imanju*) (Brlić 1833: 262–264, usp. Lanosović 1778: 91–98). Slijedeći Lanosovića, izdvaja i pravila iz sintakse komparativa i superlativa. Ističe da svi pridjevi u komparativu dolaze s prijedlozima *od* ili *nego* (*vechi od brata, bogatiji nego Krezus*), a pridjevi u superlativu dolaze s prijedlozima *od*, *između* ili *među* (*Jozip je od sve bratje najmladji*) (Brlić 1833: 262–263, usp. Lanosović 1778: 98). U poglavlju o redu riječi navodi da pridjev obično prethodi imenici (*tvoj je lypi obraz ocernula nevaljala druxba*), a zatim donosi i četiri pravila u kojima pridjev dolazi iza imenice: 1) kada dodatno pojašnjava vlastita imena (*Franjo dobri*); 2) kada se traži kosi padež ili prijedlog (*on ima konja k'tomu naucsna*); 3) kada pridjev znači neko dojmljivo svojstvo pa ga se zbog toga u izgovoru posebno ističe (*neka vam je Bog svemoguchi u pomochi*); 4) kada imenicu opisuje više pridjeva (*on je csovyk naucsan, bogobojech, kripostan, razuman, i vrydan*) (Pranjaković 1992: 132, prema Brlić 1833: 288).

Zamjenice

Kao što je to bio slučaj s pridjevima, ni sintaksi zamjenica u analiziranim gramatikama nije posvećeno previše pažnje. Stariji Brlić ističe da zamjenice moraju stajati u istom rodu, broju i padežu kao imenica na koju se odnose: *gospodar zapovydi svomu slugi* (1833: 241). Napominje dalje da se osobne zamjenice kao subjekti često izostavljaju iz rečenica jer su prepoznatljiviji u nastavku glagola – tako će se u rečenici *Jydem*. podrazumijevati da je subjekt u prvoj osobi jednine, a u rečenici *Otishla je*. u trećoj osobi jednine. Ako govornik želi osobito ista-

knuti subjekt, onda zamjenicu neće izostaviti: *kud ja idem, ti nemoxesh dojchi* (Brlić 1833: 242). Zanimljiva su u njega i neka kontrastivna pravila poput onoga u kojemu govori da neodređene zamjenice *man* i *einer*, koje glagolima u njemačkome jeziku daju pasivno značenje, u ilirskome jeziku nisu posebno izražene, već se čitava konstrukcija prevodi glagolom u trećoj osobi množine: *man sagt* kao *kaxu*; *wenn man ihn rufen wird* kao *kada 'ga zovnu* (Brlić 1833: 244, 201). Zatim i ono da neodređeni ili nepoznati subjekt ilirski jezik sažima u trećoj glagolskoj osobi: *germi, merzne se*, dok će se u njemačkome jeziku isto izreći zamjenicom *es*: *es donnert, es friert* (Brlić 1833: 244). U sintaksi zavisnosti navodi da neke upitne i neodređene zamjenice, poput *tko, nitko, kojigod, svaki, nijedan* i dr., regiraju genitiv s prijedlogom *od* ili besprijedložni genitiv (*tko vas je* ili *tko je od vas*), a nekad i instrumental s prijedlogom *medju, med* (*tko je medju vami, najbolji?*) (Brlić 1833: 266). Poput oca, i mlađi Brlić napominje da se upitne i neodređene zamjenice *što, šta, ništa, nješto* i dr. kod glagola koji regiraju genitiv ne moraju sklanjati (*što tražiš?* umjesto *čega tražiš?*) (Brlić 1854: 143, usp. Brlić 1833: 266). U sintaksi reda riječi obojica uočavaju da rečenice ne mogu započeti nenaglašenim zamjeničkim oblicima *me, te, ga, se* te da nenaglašeni oblici zamjenica u dativu uvijek stoje ispred akuzativa (*daj mi ga*) (Brlić 1833: 286–289; Brlić 1854: 164). Andrija Torkvat napominje i da su zalihosni dativi osobnih zamjenica koji se često rabe u rečenicama poput: *Kako si mi?* ili *Baš sam ti se napio rujnog vinca.* (1854: 144).

Brojevi

Stariji Brlić donosi nekolicinu pravila o brojevima, dok ih mlađi Brlić potpuno izostavlja. U sintaksi slaganja I. A. Brlić započinje pravilom da se glavni brojevi *jedan, dva, tri* i *četiri*, kao i redni, s imenicom slažu u rodu, broju i padežu (*jedan Bog, prvi dyo*). Napominje i da se broj *jedan* može izostaviti kada iza njega slijedi kakva određena riječ (*ima dan hoda*). Uz brojeve *dva, tri, četiri*, kao i uz riječi *oba* i *obadva* muškoga i srednjega roda, dolazi imenica u genitivu jednine, a particip u množini srednjega roda (*obadva su brata bila, csetiri 'su se konja izgubila*). Uz brojevnice *dvojica, trojica, četvorica* i dr., dolazi particip u množini muškoga roda (*petorica 'su bili*), ali može doći i množina srednjega roda (*petorica 'su znala*) ili pak jednina srednjega roda ako uz njega stoji kakva

određujuća riječ (*petorica jih je znalo za tu otajnost*) (Brlić 1833: 240–241). U sintaksi zavisnosti utvrđuje koji padeži dolaze uz koje brojeve i brojevne riječi, a u sintaksi reda riječi ističe da broj uvijek dolazi ispred onoga što se broji (*kupio sam pet kozah i shestoga jarca*) (Brlić 1833: 288).

Glagoli

Ignjat Alojzije Brlić, kao i o imenskim riječima, o glagolima piše u svim dijelovima sintakse, dok se pak u mlađega Brlića pravila o glagolima mogu pronaći u dijelu o broju i rodu, u dijelu o upotrebi glagola te u pravilima o negacijama. U dijelu o broju i rodu, osim već spomenutih pravila o slaganju predikata sa živim i neživim imenicama, Andrija Torkvat Brlić uočava, kao i stariji Brlić, da se zbirne imenice koje označuju što živo s glagolom slažu samo u rodu: *goveda su popasla* (Brlić 1854: 138), *gospoda 'su zapovydila* (Brlić 1833: 245).

U sintaksi slaganja stariji Brlić navodi nekoliko kontrastivnih pravila o prevode-nju konstrukcija s njemačkim glagolima *lassen*, *mögen*, *sollen* i *müssen* na ilirski jezik.¹³ Zanimljiva su i kontrastivna pravila o bilježenju njemačkoga izraza *zu* + infinitiv, koji se u ilirskome jeziku prevodi na nekoliko načina: samo infinitivom (*er hat aufgehört zu schreiben – prestao je pisati*), zatim kao kondicional¹⁴ + *da* kada ukazuje na upozorenje ili strah, ali glagol u tom slučaju mora biti negiran (*ich fürchte zu fallen – bojim se da neupadnem*), ili pak veznikom *što* (umjesto *da*) kada se može predvidjeti uzrok radosti ili tuge (*hart ist es mir niemanden gefunden zu haben, mit dem ich sprechen könnte – texko mi je, shto nikoga ne-najdo, s'kim bi govorio*) (Brlić 1833: 247–248) i dr. Vezano uz *zu*, napominje i da se njemački infinitiv s *ohne zu* prevodi s negiranim glagolom (*er ging fort, ohne den Kaiser erwartet zu haben – otishao je nedocekavshi cesara*) (Brlić 1833: 248).

¹³ Tumači da se *lassen* u ilirskome izražava glagolima *dati*, *pustiti*, *dopustiti* ili *ostaviti*. *Mögen* se prevodi trećom osobom zapovjednoga načina, uvjetnim načinom, kao i glagolima *željeti* ili *moći*. *Sollen* se izražava dopusnim oblikom, budućim vremenom indikativa, glagolom *morati* ili se pak potpuno izostavlja ukoliko se u njemačkom upotrebljava kao pomoćna riječ uz imperativ. *Müssen* se prevodi glagolima *morati*, *trebati*, *valjati* ili *imati* (Brlić 1833: 246–247).

¹⁴ Valja ovdje napomenuti da Brlić kondicional shvaća kao uvjetovan, nepouzdan, mogući način koji se, osim nenaglašenim aoristom pomoćnog glagola *biti* i glagolskim pridjevom radnim, može tvoriti i dodavanjem riječi *da*, *kada* i *ako* glagolu kako bi se izrekao uvjet, pogodba ili uzrok (*da smo bili, kada budemo, ako budemo*) (usp. Brlić 1833: 109–110; 118–120).

Dio o glagolima u sintaksi zavisnosti započinje napomenom da glagoli traže određeni padež imenice koja označuje predmet radnje te navodi pravila o tome koji glagol traži koji padež uza se. Kako su prethodno za prikaz sintakse padeža poslužila pravila koja se odnose na genitiv, donosimo i ovdje nekoliko pravila uz genitiv. Pomoćni glagol *biti* regira genitiv kada označuje posjedovanje, pretpostavku ili želju te kada uz imenicu stoji pridjev (*biti dobre chudi*), a ako pridjev izostaje, imenica dolazi u instrumentalu (*texko je biti poslanikom*). Genitiv bez prijedloga traže glagoli *csekati*, *docsikati*, *iskati*, *traxiti*, *dopasti* i dr. (*dopao 'sam bolesti, csekajuch likara, i traxechi lykovah*). U odnosu na genitiv s prijedlozima, izdvaja da genitiv s prijedlogom *s/sa* traže glagoli poput *sbaciti*, *skinuti*, *sverchi*, *smetnuti* (*smetnuo 'sam s' pameti*), genitiv s prijedlogom *od* glagoli koji označuju kakvo odvajanje (*razstaviti se od svoje xene*), zatim glagoli s prefiksom *od* (*odstupiti od vyre*), glagoli koji znače kakav osjećaj (*tresao sam se od smyha*), glagoli koji stoje u pasivu (*od majstora skrojen od kalfé sashiven, a od shegerta poderan*) itd. (Brlić 1833: 268–270).

U konačnici, u sintaksi reda riječi ističe da rečenica ne može početi skraćenim oblicima pomoćnih glagola (*sam, si, je, ću, ćeš, će* i dr.), već oni dolaze iza prve riječi u rečenici (*on je moga najboljega priatelja prevario*) te da se u rečenicama s više povratnih glagola zamjenica *se* u akuzativu pridružuje samo jednom (*veselim se i radujem (se) tvomu doshastju*) (Brlić 1833: 290–291).

Ima u obojice i pravila o tvorbi pasiva pa tako uočavaju da se njemački izrazi *es ist, es wird* i *man hat* u ilirskome iskazuju kao glagol + *se*: *es wird gesprochen – govori se; man hat es in der Zeitung gelesen – shtilo se je u novinama* (Brlić 1833: 248) te da takvi bezlični glagoli subjekt u rečenici ostavljaju neodređenim (Brlić 1854: 155). Mlađi Brlić ističe da se u ulozi pasiva, uz spomenute izraze, koriste i glagoli *biti* i *bivati* (od *sein* i *werden*) s participom – *bismo potučeni, od wir wurden geschlagen* (1854: 155).

Andrija Torkvat Brlić u dijelu o upotrebi glagola osobitu pozornost posvećuje izražavanju glagolskih načina u ilirskome jeziku, pa tako, po uzoru na starijega Brlića, navodi da se za izražavanje uvjetnoga načina ispred indikativa glagola umeću *da, ako* ili *kada* (*radovali bismo se bili, da ste uzeli*), za izražavanje željenoga načina koristi se *bi* (*ja bi išao u crkvu*), a kako bi se pojačala zapovjedna narav imperativa, dodaju se *na, nate, de, der, deder, derte, dederte* i *daj* ispred imperativa (*Na uzmi! Der gledaj!*) (Brlić 1854: 159). Napominje i da glagole

zamjenjuju glagolski prilozni ukoliko u njemačkome glagol s partikulama *weil, da, als, nachdem, i ohne zu* označuje uzrok, sredstvo, posljedicu ili neku drugu okolnost radnje ili prepreku. U tom slučaju nesvršene glagole zamjenjuje glagolski prilog sadašnji (*Buntovnici, čujuć, da on ide s vojskom*), a svršene glagolski prilog prošli (*uvativši pašu živa, odma mu reku*) (Brlić 1854: 160).

U dijelu o negacijama ističe da se njemački *nein, nicht i kein* u ilirskome izražavaju umetanjem negacije *ne* ispred glagola: *nemislam na zlo (ich denke nicht an das Ueble), nema novca (hat kein Geld)* te da izrazi *bojim se i strah me je* u rečenici dolaze s negiranim glagolom: *bojim se, da neupadnem; strah me je, da mi otac nedođe*. Ukoliko se pak vezna riječ *da* izostavlja, izostaje i negacija te se cijeli izraz zamjenjuje perifrazom budućega vremena: *bojim se upast ću; strah me je, otac će mi doći* (Brlić 1854: 161–162).

4. Zaključak

Zaključno valja napomenuti da samim ustrojem gramatike kao cjelovitoga jezičnoga priručnika (ili gramatičko-leksikografskoga djela) Ignjat Alojzije Brlić uvelike nasljeduje rad starih slavonskih gramatičara, posebice Relkovića i Lanosovića. Mlađi Brlić napušta tu praksu i uočava da rječniku nije mjesto u gramatici, a ne smije se zanemariti ni činjenica da je njegovo poglavlje o tvorbi riječi jedno od prvih sustavnijih i opširnijih opisa tvorbe riječi u hrvatskome jeziku. Ipak, iako Andrija Torkvat svoju gramatiku piše u jeku preporodnoga pokreta, ona u mnogočemu ostaje bliska dopreporodnim gramatikama – u koje se svrstava i gramatika I. A. Brlića. U prilog tomu ide i činjenica da je gramatika namijenjena njemačkim vojnicima za učenje hrvatskoga jezika, stoga je pisana njemačkim jezikom, a primjeri su dani na hrvatskom i njemačkom jeziku. Sintaktički opisi u njoj, baš kao i u starijega Brlića, ostaju na razini sintagme i sintakse padeža, a o sintaksi rečenice gotovo da i nema govora. Da se mlađi Brlić u sintaktičkome poglavlju umnogome služio očevom gramatikom, kloneći se definiranja, preslagujući i pojednostavnjujući njezin sadržaj, možda najbolje svjedoči prikaz sintakse padeža. Andrija Torkvat Brlić u dijelu o padežima sažeo je opsegom znatno veće poglavlje o zavisnosti riječi u starijega Brlića, koji svakako potpunija pravila vezana uz sintaksu padeža raspoređuje prema vrstama riječi. Sintaksi pridjeva i

zamjenica Brlići nisu posvetili previše pažnje. Obojica daju tek nekoliko napomena o slaganju pridjeva s imenicom u rodu, broju i padežu te upućuju na pravila o upotrebi određenih i neodređenih oblika pridjeva. Govoreći o zamjenicama, naglašavaju nemogućnost započinjanja rečenice nenaglašenim zamjeničkim oblicima, a dok stariji Brlić daje i poneku napomenu o brojevima, Andrija Torkvat potpuno ih izostavlja. U sintaksi je glagola u obojice vrlo izražen kontrastivni aspekt (usp. npr. pravila o prevođenju njemačkih pasivnih konstrukcija u ilirski jezik), što ne iznenađuje s obzirom na već spomenuto ciljano čitateljstvo. Analizirajući sintaktički opis Ignjata Alojzija Brlića, Pranjaković (1992: 129–133) ga je opisao kao vrlo pronicljiva i teorijski zanimljiva lingvista koji je jasno razlikovao sintaktičku razinu u odnosu na svoje prethodnike (poglavito Relkovića i Lanosovića) i najpreciznije umio odrediti predmet sintakse, ne kloneći se definiranja, a upravo se u tome A. T. Brlić od oca najviše razlikuje. Uprkos činjenici da mu posvećuje svoju slovnici i uvelike se ugleda u njegov gramatičarski rad (o čemu svjedoče i brojni gore navedeni primjeri), u svojem sintaktičkom poglavlju ne navodi definicije. Nadalje, svakako treba dodati da shvaćanjem sintakse kao učenja o slaganju riječi u vezani govor i povremenim *izletima* u sintaktičko nazivlje, koje se u to vrijeme u domaćim gramatikama još ne nalazi, I. A. Brlić pokazuje svijest o tome da je sintaksa itekako samostalan i potreban dio gramatike te da se rečenično ustrojstvo može i treba opisivati nazivljem koje nije morfološko. Uviđajući nedostatnosti sintaktičkoga opisa u domaćim gramatikama, posezao je za stranima, a primjeri upotrebe hrvatskoga sintaktičkog nazivlja u starijega Brlića otvaraju prostor daljnjim istraživanjima i usporednim analizama njegove gramatike s gramatikom J. Dobrovskoga, kako bi se utvrdilo u kojoj je mjeri tzv. *otac slavistike* oblikovao njegova razmišljanja.

Sintaktičkoga nazivlja u nešto dosljednijoj uporabi ima i u mlađega Brlića, ali ni kod njega još nema naznaka sintaksi rečenice kakvu uvode Babukić i Veber sredinom 19. stoljeća. Unatoč tomu, ovim se istraživanjem svakako otvara prostor za dosad nedovoljno istraženu razinu jezičnoga opisa – sintaktičku – u hrvatskim gramatikama 19. stoljeća. Usporedbom sintaktičkoga poglavlja u gramatici Ignjata Alojzija Brlića iz prve polovice 19. stoljeća s gramatikom njegova sina, objavljenom 1854. godine, nastoji se ukazati na kontinuitet gramatičkoga (sintaktičkoga) opisa: od hrvatskih dopreporodnih (poglavito slavonskih) gramatika do ranih faza moderne hrvatske gramatike, a s namjerom unapređenja hrvatske gramatologije, prije svega poznavanja i razumijevanja naših sintaktičkih po-

glavlja i priručnika, a s njima i povijesti hrvatskoga jezikoslovlja, osobito zavičajnih aspekata te povijesti – slavonskih.

Izvori

BABUKIĆ, VJEKOSLAV. 1854. *Ilirska slovnica*. Berzotiskom nar. tiskarnice Dra. Ljudevita Gaja. Zagreb.

BRLIĆ, IGNJAT ALOJZIJE. 1833. *Grammatik der Illyrischen Sprache, wie solche in Bosnien, Dalmatien, Slavonien, Serbien, Ragusa & c. dann von den Illyriern in Banat und Ungarn gesprochen wird. Für Teutsche verfasst und herausgegeben von Ignatz Al. Berlich*. Budim.

BRLIĆ, ANDRIJA TORKVAT. 1854. *Grammatik der illyrischen Sprache wie solche im Munde und Schrift der Serben und Kroaten gebräuchlich ist von Andreas Torquat Berlić*. Beč.

DOBROVSKY, JOSEF. 1809. *Ausführliches Lehrgebäude der Böhmischen Sprache, zur gründlichen Erlernung derselben für Deutsche, zur vollkommenern Kenntniß für Böhmen*. Prag.

Dobrovsky, Josef. 1822. *Institutiones linguae Slavicae dialecti veteris: quae quum apud Russos, Serbos aliosque ritus Graeci, tum apud Dalmatas glagolitas ritus Latini Slavos in libris sacris obtinet*. Vindobonae.

MAŽURANIĆ, ANTUN. 1839. *Temelji ilirskoga i latinskoga jezika za početnike*. Tiskom k. pr. nar. ilir. tiskarne Dra. Ljudevita Gaja. Zagreb.

LANOSVIĆ, MARIJAN. 1778. *Neue Einleitung zur Slavonischen Sprache*. Osijek.

Literatura

AUTY, ROBERT. 1962. The linguistic work of Ignjat Alojzije Brlić (1795–1855). *Filologija* 3. 5–22.

BRLOBAŠ, ŽELJKA. 2010. Tvorba imenica u gramatikama Andrije Torkvata Brlića i Antuna Mažuranića u usporedbi sa suvremenim tvorbenim opisom. *Riječki filološki dani: zbornik radova s Međunarodnoga znanstvenog skupa Riječki filološki dani održanoga u Rijeci od 6. do 8. studenoga 2008*. Ur. Badurina, Lada; Bačić-Karković, Danijela. Filozofski fakultet. Rijeka. 425–441.

BRLOBAŠ, ŽELJKA. 2013. Gramatički opis tvorbe pridjeva u slovnicama Andrije Torkvata Brlića i Antuna Mažuranića. *Rasprave: Časopis Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje* 39/1. 217–233.

BROZOVIĆ, DALIBOR. 1978. Hrvatski jezik, njegovo mjesto unutar južnoslavenskih jezika,

njegove povijesne mijene kao jezika hrvatske književnosti. *Hrvatska književnost u europskom kontekstu*. Zavod za znanost o književnosti Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu i Liber. Zagreb. 9–83.

IVŠIĆ, STJEPAN. 1912. Akcenat u gramatici Ignjata Alojzija Brlića. *Rad JAZU* 194. Zagreb. 61–155.

KATIČIĆ, RADOSLAV. 1981. Gramatika Bartola Kašića. *Rad JAZU* 388. Zagreb. 5–129.

KOLENIĆ, LJILJANA. 2003. *Brodski jezikoslovci: djelomični pretisci gramatika Blaža Tadijanovića, Marijana Lanosovića i Ignjata A. Brlića s komentarima*. Matica hrvatska. Slavonski Brod.

PLIŠKO, LINA. 2003. *Hrvatska gramatika Francesca Marije Appeninija*. Doktorska disertacija. Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu. Zagreb. 289. str.

PRANJKOVIĆ, IVO. 1992. Fonološki i sintaktički opis u prvim slavonskim gramatikama. *Radovi Zavoda za slavensku filologiju* 27. 123–135.

PRANJKOVIĆ, IVO. 1999. Gramatika Ignjata Alojzija Brlića. *Jezikoslovlje* II/2-3. Osijek. 170–181.

SILIĆ, JOSIP; PRANJKOVIĆ, IVO. 2005. *Gramatika hrvatskoga jezika za gimnazije i visoka učilišta*. Školska knjiga. Zagreb.

STOLAC, DIANA. 2005. Sintaksa u hrvatskim gramatikama u 20. stoljeću. *Rasprave: Časopis Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje* 31/1. 249–276.

TAFRA, BRANKA. 1993. *Gramatika u Hrvata i Vjekoslav Babukić*. Matica hrvatska. Zagreb.

TAFRA, BRANKA; KOŠUTAR, PETRA. 2012. Andrija Torkvat Brlić između dviju književnojezičnih koncepcija. *Zbornik o Andriji Torkvatu Brliću: radovi znanstveno-stručnog skupa održanog 14. studenoga 2008. u Slavenskom Brodu*. Ur. Župan, Dinko. Hrvatski institut za povijest – Podružnica za povijest Slavonije, Srijema i Baranje. Slavonski Brod. 191–209.

VLASTELIĆ, ANASTAZIJA. 2011. Parčičevo sintaktičko nazivlje. *Filologija* 56. 159–175.

Syntax in Ignjat Alojzije's and Andrija Torkvat Brlić's Grammar Books

Abstract

The paper deals with the comparison of the Croatian syntax in two identically titled grammar books *Grammatik der Illyrischen Sprache* (1833; 1854) by Ignjat Alojzije Brlić and his son Andrija Torkvat Brlić. Since Vjekoslav Babukić's *Osnova slovnice slavjanske narčđa ilirskoga* (1836), the first grammar book of the general Croatian, formed the basis of the linguistic norm for about fifty years, I.A. Brlić's grammar book did not have

any significant practical implications. Sharing the same destiny, A.T. Brlić's grammar book is cited today mainly as the bibliographic entry. It was published in the same year as Babukić's *Ilirska slovnica* and it was the first attempt to provide a comprehensive scientifically-based grammar book in Croats.

The syntactic description presented in the paper is based on the contrastive analysis. Though younger Brlić wrote his grammar book during the revival movement, many of its features remained similar to the pre-standard grammar books, including the one by I.A. Brlić. This is supported by the fact that the grammar book, intended to be used by German soldiers who learned Croatian, was written in German, while the examples were provided in Croatian and German. As in the older Brlić's grammar book, its syntactic description was based on the phrase and case syntax.

Ključne riječi: gramatika, sintaksa, Andrija Torkvat Brlić, Ignjat Alojzije Brlić

Keywords: grammar book, syntax, Andrija Torkvat Brlić, Ignjat Alojzije Brlić